

ZEMĒTURIS

LATGALES NOVADA NEDĒĻAS LAIKKRAKSTS

Nr. 34 (79)

1996. GADA 6. SEPTEMBRIS

CENA 5 SANTIMI

HRONIKA

8. septembris — pirms 95 godim (1901) Mērdzines pogostā dzimume skolotāja un publiciste Veronika Abricka, leidsRōdōjuse «Zidūnī», bejuse ari tautas dzīsmu krōjēja.

11. septembris — pirms 105 godim (1891) Sakstagola pogosta Garančūs pīdzyma rakstneica Konstancija Kempa-Daugule. Mōceidamōs svātōs Katres gimnazijā Piterpilī, jei jau strōdōja pi nōkamō dzeives bidra F. Kempa avīzes «Gaisma». Myruse 1947. goda 1. februārī, paglobōta Zvērzdzines kopūs.

12. septembris — 1936. godā veiskups Jezups Rancāns īsvētēja Jaunaglyunas gimnazijas āku.

«TĀVU ZEMES
KALENDARS»

VASARAS CEĻOJUMS — JAUNI IESPAIDI

Dzejnieka un publicista Alberta Spoģa regulārie izbraukumi no dzīvesvietas Minsterē uz dzimto Latgali, ari citām vietām Latvijā, vienmēr saistīti ar tītišķu vajadzību kārtošanu, gan sava veida «nodevām» tālo bērības un jaunības gadu vietām, kurās tik miļu prātu kavējas atmiņas, bet tās pastāvīgi jāatsvaidzina ar jauniem iespaidiem. Ne tikai radu un draugu apmeklējumi, paciemošanās pie dēliem, kuri apmetušies uz dzīvi Latvijā, bet ari iedvesmas apcirķņu papildināšana ar jauniem vērojumiem un atziņām. Dzejnieks Andris Vējāns savā jaunajā grāmatā «Latgales rakstu gaisma» viņam veltījis atsevišķu nodaļu «Latgales balsis Eiropas labirintos», tādējādi parādot lielu cieņu novadniekam. Tā vien skaties, ka A. Spoģim atkal un atkal būs ko teikt savā jaunradē no tā, ko izjutis un redzējis Latgalē, šogad tam savukārt būs atspidumi ari «Zemturī».

Šajā fotoattēlā, ko Ludzas pilskalnā «knip-sējis» dēls G. Spoģis, dzejnieks redzams ar dzīvesbiedri Mariju.

V. JAKUŠKINA

AIZSTĀVĒS PATĒRĒTĀJU TIESĪBAS

Izglītot patērētājus, lai viņi zinātu savas tiesības, informēt sabiedrību par to pārkāpumiem, piedalīties patērētāju interešu aizsargājošo likumu un noteikumu pilnveidošanā — šādi uzdevumi ierakstīti nupat nodibinātā Latgales patērētāju interešu aizsardzības reģionālā centra statūtos.

Centra dibināšanas konferencē bija ieradušies dalībnieki no Balvu, Preiļu, Ludzas rajona, kā ari Rēzeknes pilsētas, kur jau vairāk nekā gadu darbojas viens no Latvijā nedaudzajiem patērētāju interešu aizsardzības klubiem. Tieši šī kluba biedri bija centra dibināšanas iniciatori, bet par tā padomes priekšsēdētāju ievēlēja Rēzeknes PIAK līdzšinēja vadītāja Marija Zeltiņa. Kluba padomes

sastāvā ir augšminēto rajonu pārstāvji, ari prelieši Vitālijs Plivda, Jānina Brakovska un Anatolijs Plivda. Revīzijas komisijas sastāvā Preiļus pārstāvēs Antons Rancāns.

Konferencē bija ieradušies ari viesi no Rīgas, viņu vidū — monopoldarbības uzraudzības komitejas priekšsēdētāja Ilma Ruduša, kas stāstīja par patērētāju interešu aizsardzības kustības attīstību un uzdevumiem.

Centra (tā adrese Rēzeknē, Brāļu Skrudu ielā 11) dibinātāji cer, ka jaunās sabiedriskās organizācijas darbībā iesaistīsies ari pārējo Latgales rajonu patērētāji.

V. JAKUŠKINA

JŪLIJS TRŪPS

TIKŠANĀS AR MINISTRU

Nesen neoficiālā vizītē Rēzeknes rajonu pirmo reizi apmeklēja zemkopības ministrs Roberts Dilba, tikās ar lauksaimniecības departamenta vadību un speciālistiem, lauksaimniecības produktu pārstrādes uzņēmumu vadītājiem un pagastu lauksaimniecības organizatoriem — padomniekiem, vērtēja situāciju laukos.

Ministrs pastāstīja, ka valstī visai sarežģītos ekonomiskajos un finansiālajos apstākļos valdībā maksimāli tiek aizstāvētas lauksaimniecības vajadzības. Nākamā gada budžeta projektā lauku subsidijām paredzēti 9,8 miljoni latu un, lai gan plāno bezdeficīta budžetu, ministrija risina jautājumu par papildus 4,3 miljonu latu piešķiršanu lauksaimniecībai.

Jau dzēsta puse pagājušā gada subsīdiju parāda un, lai veicinātu ražošanas attīstību laukos, valdībā top projekts par 30% atlaidi pirmindas tehnoloģijas un lauksaimniecības mašīnu iegādei. Cerīgas ir iestrādes investīciju piesaistē un izdevīgu kredītu politikā. Dzēsīs kopš 1992. gada sakrājušos parādus, ja tie radušies ne ražotāju vainas dēļ.

Roberts Dilba aicināja nebaidīties no privatizācijas, jo Zemkopības ministrija turpmāk kontrolēs un labos privatizācijas aģentūras kļūdas.

Sakarā ar Latvijas galvenā linkopības pārstrādes uzņēmuma «Larelini» privatizācijas beigām un jauno īpašnieku progresīvo pieeju pārstrādes perspektīvas plānošanā, Latgales zemniekiem turpmākajos gados būs garantēts linu tirgus. Lini jāsej droši.

Vizītes beigās Roberts Dilba vēlēja: — viena pati lauksaimniecība Latgali nepacels, tāpēc jāattīsta ari palīgražošana, tūrisma industrija.

A. BUDŽE

DAŽOS TEIKUMOS

No 5. līdz 7. augustam Daugavpili notika katehētikas kursi Latgales krievu skolu skolotājiem, ievadīja 5. augustā pl. 10 Rēzeknes Aglonas diecēzes bīskapa V. E. J. Buļa dievkalpojums Daugavpils Dievmātes Baznīcā. Kopā ar bīskapu dievkalpojumā piedalījās ari Rīgas Garīgā semināra profesors V. Pentjušs MIC un Tilžas prāvests A. Budže.

Šis bīskapa dievkalpojums bija ari reizē vēsturisks, jo Svētā Mise krievu valodā notika pirmo reizi.

Pēc dievkalpojuma Daugavpils Dzelzeļu transporta tehnikumā bīskapa J. Buļa uzaicinātie lektori pasniedza morāloteoloģiju — V. Pentjušs,

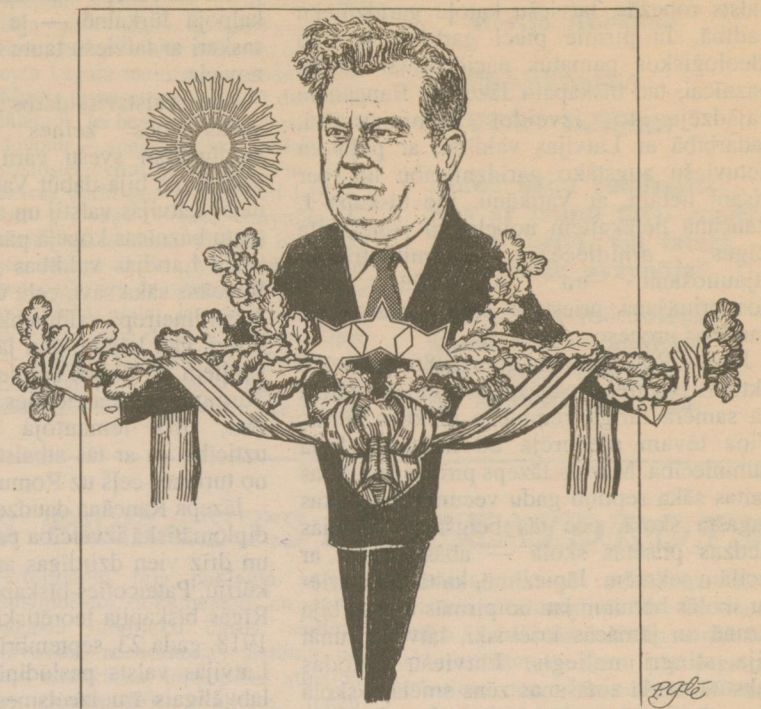
ZEMESSARDZEI 5 GADI

Stāsta Zemessardzes Preiļu 35. bataljona štāba priekšnieks J. Barons:

— Latvijas Zemessardzes dibināšanas 5. gadadienai veltītie pasākumi sākās ar pulcēšanos 11. novembra krastmalā Rīgā, kur bija ari parādēs soļošana. Mūsu Rēzeknes brigādi pārstāvēja apmēram pa vadam no katra rajona bataljona, tāpat seši, bet kopā bija sapulcējušies ap tūkstoši zemessargu. Tad sekoja dievkalpojums Doma baznīcā, kur tika iesvētīts ari Zemessardzes karogs ar emblēmu, un gājāns uz Brāļu kapiem, pa ceļam noliekot ziedus pie Brīvības pieminekļa. Svinības

noslēdzās ar svinīgo daļu un koncertu Dailes teātrī, kur četri mūsu brigādes pārstāvji saņēma pagaidām augstāko apbalvojumu Zemessardzē — «Nopelni nozīmī». Tā sastāv no lielās nozīmes, ko nēsā īpaši svinīgos gadījumos, un mazās, kas nēsājama ik dienas un šo apbalvojumu izpelnījās viens no mūsu bataljona pārstāvjiem — aglonietis Jāzeps Anspoks. Būdam Latvijas Tautas frontē viņš daudz darījis zemessardzes tapšanā, bija ari viens no pirmajiem rotu komandieriem. Lielā gadu nasta neļāva viņam šo amatu turpināt līdz šai dienai.

APSVEICAM DEPUTĀTA KĀRTĀ

novadā pazīstamo kultūras darbinieku, rēzekniešu pēc dzīves un darba vietas Pēteri Keišu. Viņa ienākšanu 6. Sacimā draudzīgi šaržējis Pēteris Gleizdāns.

PĒTERIS GLEIZDĀNS

IDEĀĻUS STIPRINA MĀCĪBU GADS

Jaunajam mācību gadam savlaicīgi iesāka gatavoties Rēzeknes 6. vidusskolas latviešu valodas centra (LVC) vadītāja, pilsētā pazīstamā pedagoge Regīna Igovena. Sakārtoja izstāžu zāli, sadarbojoties ar mākslas skolas pasniedzējam A. Andrejevu un E. Maslovsku izveidoja interesantu visjaunāko, apdāvinātāko Rēzeknes bērnu darbu izstādi.

Ekspozīciju veido mākslas skolas aizvadīto mācību gadu diplomdarbi, kuros jauno autoru izjūtas sadzīvo ar acīm redzēto.

Atsākot mācības pēc vasaras brīvdienām, daudziem skolēniem bija patīkams pārsteigums — klases un skolas līdzdalība izstādē. Viktorijas Peškovas veidotās kundzītes no Dimkovas rotallietu sērijas, Iljas Borisova keramikas skulpturālos veidojumus par Sadko tēmām, kas atklāj pasakainu, brīvas fantāzijas veidotu pasauli, citi darbi.

Domāju, ka šo izstādi lietderīgi apskatīt ari tuvāko skolu zīmētājiem un visiem interesentiem, jo šeit izstādītie darbi radīti daudzveidīgās tehnikās, nevainojamā bērnu pasaules uzverē, krāsu priekā.

Anna Korkliša auduma aplikācijās atrod Zilo ezeru zemes ainavas, Natālija Sirookova niansēti izvēlas krāsainus drēbes atgriezumus ziemēlzemju cēlākā putna — vārmas atveidojumam, Kaspars Gailis stikla glazūru glezniecības tehnoloģijā atrisina monumentālu kompozīciju par eksotiskās zemes apdziedāto papagaili, ar izdomu un nepiespiesti fonā atstāj nolasāmas baltās flīzes. Artūrs Andrejevs profesionāli apguvis ādas apstrādes noslēpumus, tās virsmā meistariģi iestrādājis plastiskus monohromus, taureņu un zivju zīmējumus.

Abstraktā domāšana un ornamentāla

tēla izjūta atklājas jaunāko kursu batikas tehnikas dekoros, no kuriem var sakārtot dekoratīvu kompozīciju. Skatītājus nedalīti valdzina Ija Katkovska, Viktorija Fiasko ar savām izteikti veiksmīgām apaļskulptūrām.

Katrs izstādītais darbs ir atzinības cienīgs un autors — perspektīvs. Ari Rēzeknes mākslas koledžas audzēkņiem nebūtu par skādi ieskatīties šajā ekspozīcijā un salīdzināt savu guvumu izvēlētajā specialitātē. Pakavēties saules gaismas vēsajā pieskārienā 4. kursa tekstilmākslas nodaļas audzēknes Ilzes Mekšas gobelēnā, kad viņa bija bērnu mākslas skolas audzēkne, komponētajā pilsētāinavā. Tāpat 1. kursa tēlotājmākslas nodaļas glezniecības specialitātes audzēknes Ēriks Tukišas izjustos, zemes toņos gleznotos ziedu traukos atstāt pateicības ziedus.

Rēzeknes 6. vidusskolas direktore R. Meijeres kundze uzskata, ka tēlotājas un lietišķās mākslas izstādēm sevišķa nozīme skolas audzēkņu izglītošanā, tās attīsta bērnus gan garīgi, gan estētiski. Skolēni jebkurā brīdī izstādi var apskatīt vēl un vēl. Tās rīko mērķtiecīgi, lai jaunatne pēc iespējas vairāk iepazīst novada un Latvijas nacionālo mākslu. Tādas iespējas skolai sniedz izveidotais LVC.

Cienījamās direktore izteiktās atziņas liek cerēt, ka ari pārējās pilsētas skolas pozitīvi izvērtēs 6. vidusskolas pieredzi skolēnu vispusīgā attīstībā un izmantotas savā izglītošanas un pedagoģiskajā darbā šādu tēlotājas mākslas izstāžu rīkošanu.

REDKOLĒGIJA: Valija Berkina – Jēkabpils, Jānis Elksnis – Latgales Kultūras centra izdevniecība, Pēteris Gleizdāns – Rēzekne, Jānis Kokins – Daugavpils, Anita Petkune – Krāslava, Antons Rancāns – Preiļi, Antons Slišāns – Balvi, Viktors Trojanovskis – Ludza, Pēteris Zeile – Rīga, Jānis Žugovs – Rīga, ārzemju biroja vadītājs – Alberts Spoģis Minsterē.

KORNĒLIJA ZARIŅA,
PEDAGOĢIJAS MAĢISTRE

BĪSKAPS JĀZEPS RANCĀNS PAR VIENOTU BAZNĪCU

PAR AUTORI

Pedagoģijas maģistre Kornēlija Zariņa dzimusi Rēzeknē. Izglītība: BA grāds Toronto universitātē Kanādā, skolotājas diploms Ontario skolotāju koledžā Kanādā, padomdevības speciālistes diploms no Ontario Izglītības ministrijas un maģistres grāds izglītībā (praktiskajā psiholoģijā un padomdošanā) Ontario izglītības studiju institūtā. Strādā par ģimnāzijas skolotāju un padomnieci Toronto, ir padomnieku prakisko apmācību vadītāja Toronto universitātē. Aktīvi darbojas latviešu sabiedrībā, ir Latviešu nacionālās apvienības Kanādā sekretāre un Kanādas latviešu katoļu apvienības kultūras nozarēs vadītāja, studenšu korporācijas «Aurora» filistre.

LAUDEAMUS VIROS GLORIOSOS,
ET PARENTES NOSTROS IN
GENERATIONE SUA.

Latvijas katoļu baznīcas nacionālās sejas atjaunošana sākās 19. gadsimta beigās un turpinājās līdz brīvās Latvijas valsts radīšanai. To ievadīja latviešu izcelsmes garīdznieki: F. Trasuns, P. Smelters, M. Dukaļskis, N. Rancāns un K. Skrinda, minot tikai izcilākos darba darītājus.

Vēl brīvvalsts sākuma gados Latvijas katoļu baznīca atradās stiprā sveštautu, sevišķi poļu un lietuviešu, garīdznieku ietekmē. Latvijas katoļu Vidzemē un Latgalē, sākot ar 1799. gadu, piederēja Mogoļovas arhidiecezei, kamēr katoļi Kurzemē — Kauņas bīskapijai.

Nodibinoties Latvijas valstij, cēlās nepieciešamība radīt vienotu katoļu baznīcu valsts robežās, latviešu katoļu garīdznieku vadībā. Ja pirmie pieci garīdznieki lika ideoloģiskos pamatus nacionālajai katoļu baznīcai, tad bīskapam Jāzepam Rancānam vajadzēja to izveidot administratīvi, sadarbībā ar Latvijas valdību, ar poļu un lietuviešu augstāko garīdzniecību un, par visām lietām, ar Vatikānu. Pie bīskapa J. Rancāna lielākajiem nopelniem jāpieskaita Rīgas arhidiecezes administratīvā atjaunošana un nacionālā gara nostiprināšana priesteru sagatavošanas un darbības procesos.

Jāzeps Rancāns piedzima 1886. gada 25. oktobrī Nautrēnu pagasta Livzenieku sādžā kā samērā turīga zemnieka piektais bērns. Viņa tēvam piederēja 20 hektārus liela saimniecība. Mazais Jāzeps pirmās izglītības gaitas sāka septiņu gadu vecumā Rogovkas pagasta skolā, pēc tās beigšanas mācījās Ludzas pilsētas skolā — abas beidza ar izcilām sekmēm. Jāpiezīmē, ka tā laika krievu skolās bērniem jau no pirmās dienas bija jārunā un jāmacās krieviski, latviski runāt bija stingri noliegts. Latviešu valodas rakstītā vārda zināšanas zēns smēlās «skolā pie vērpjamā ratiņa», burtojot lūgšanu grāmatā mātes vai krustmātes stingrā uzraudzībā.

Jāzeps Rancāna labās sekmes pamudināja viņa vecākus dot zēnam augstāku izglītību. Šajā laikā viņa radnieks Nikodēms Rancāns, skolu kapelāns Pēterpilī, redzēdams Latgales latviešu grūto materiālo stāvokli un tieksmi pēc izglītības, bija izveidojis speciālus kursus, kas sagatavoja skolēnus ģimnāzijas eksterna pārbaudījumiem, tajos 1901. gadā iestājās arī Jāzeps Rancāns. Pēc triju gadu cītīgām mācībām Kronstatē viņš nolika abiturijas pārbaudījumus pilna ģimnāzijas kursa apmērā un ieguva tiesības iestāties universitātē.

Tēva māju reliģiskais gars bija atstājis dziļu iespaidu jaunekļa dvēselē. Viņš nolēma kļūt par priesteri un 1904. gadā rudenī iestājās Pēterpils katoļu garīgajā seminārā, pēc kura sekmīgas beigšanas tālāk mācījās garīgajā akadēmijā un kuru beidza 1912. gada pavasarī. Garīgās akadēmijas beigšanas

disertāciju jaunais priesteris rakstīja par tematu: «Cooperatio oeconomica eiusque valor in vita morali hominum», kas norāda, ka viņa uzmanība jau toreiz pievērsās sociālajām, politiskajām un morālteoloģijas problēmām.

Par priesteri iesvētīts 1911. gada 12. jūnijā Jaunavas Marijas prokatedrālē Pēterpilī, Jāzeps Rancāns pieņēma vikāra posteni tai pašā draudzē, reizē mācot arī latviešu valodu garīgā semināra audzēkņiem.

Pēc I. pasaules kara sākuma garīgā vādība Jāzeps Rancānu norīkoja par kapelānu 10. armijas, kura bija novietota Galicijas frontē, sastāvā. Te viņam nācās sastapties ar daudziem izcilām latviešu karavīriem, dēstot pirmos dīgļus vienas latviešu tautas un valsts idejai, kurai bīskaps palika uzticīgs līdz sava mūža pēdējam brīdim.

Frontes apstākļi smagi iespaidoja jaunā priesteres veselību, tāpēc bīskaps J. Cepļaks 1916. gada rudenī atbrīvoja viņu no kapelāna pienākumiem un iecēla par morālteoloģijas profesoru Pēterpils garīgajā seminārā. Nonācis tur, aktīvi iesaistījās bēgļu apgādes darbā, pildot Latgales bēgļu komitejas kasiera pienākumus. Saskaņā ar citu novadu latviešiem atkal atjaunojās.

Sekoja 1917. gada Rēzeknes kongress, kurā kopā ar Franci Trasunu viņš dedzīgi aizstāvēja vienas latviešu tautas un vienas Latvijas autonomijas ideju. Komunistiem okupējot dzimteni, viņš aizbrauca pie studiju biedra Jāzeps Čamaņa, kurš par prāvestu kalpoja Jūrkalnē — te atkal atrada jaunu saskari ar latviešu tautu tālu no sava dzimtā novada.

Īstais valstsvīra darbs Jāzepam Rancānam sākas pēc zemes atbrīvošanas no naidīgajiem svešu varu spēkiem. Pirmais uzdevums bija dabūt Vatikāna atbalstu jaunajai Latvijas valstij un apvienot katoļticīgo tautu baznīcas kopējā pārvaldē.

Kā Latvijas valdības pilnvarotais Jāzeps Rancāns sāka savu ceļu uz Romu. Šinī laikā Austrumeiropā valdīja haoss, un jaunais profesors gan kājām, gan jāšus caur Jēkabpili, Ērgļiem un Ilūkstei sasniedza poļu fronti pie Turmontiem. Pateicoties poļu valodas prasmei, drīz iemantoja militārās vadības uzticību un ar tās atbalstu ieradās Viļņā — no turienes ceļš uz Romu bija vieglāks.

Jāzeps Rancāna daudzo valodu prasme un diplomātiskā izveicība pavēra ceļu Vatikānā un drīz vien dzirdīgas ausis atrada pāvesta kūrīju. Pateicoties bīskapa O'Rurka gādībai, Rīgas bīskapija teorētiski jau bija atjaunota 1918. gada 23. septembrī — tātad vēl pirms Latvijas valsts pasludināšanas. Latviešiem labvēlīgais īru izcelsmes bīskaps O'Rurks atteicās no Rīgas bīskapijas vadības, pāvests Benedikts XV viņa vietā iecēla Liksnas prāvestu kanoniķi Antoniju Springoviču — 1920. gada 14. aprīlī.

Antonija Springoviča konsekrācija par bīskapu notika 1920. gada 22. augustā Aglonā — latviešu katoļiem tagad bija savs latviešu izcelsmes bīskaps. Nākošais uzdevums bija gādāt par latviešu garīdznieku sagatavošanu un vēsturiskās Rīgas arhidiecezes atjaunošanu, kuras ietvaros strādātu vairāki bīskapi, aptverot visu brīvās Latvijas teritoriju.

Ar jaunā bīskapa rīkojumu 1920. gada 3. oktobrī Aglonā nodibināts latviešu katoļu garīgais seminārs, tā vadību jau no paša sākuma uzņēma prof. Jāzeps Rancāns. Tas bija grūts pasākums, jo no katoļu baznīcas poliskās orientācijas bija jāpārlēdzas uz visu latvisko, tā sakot, vienas diennakts laikā. Trūka mācību līdzekļu un trūka arī profesoru, visu nācās improvizēt, lai katoļticīgajai latviešu tautas daļai dotu nacionāli noskaņotus priesterus. Profesors

Jāzeps Rancāns savus pienākumus veica ļoti sekmīgi, paliekot par jauno priesteru garīgo tēvu līdz Latvijas brīvības pēdējai dienai.

Lai nostiprinātu Vatikāna saites ar Latviju un celtu Latvijas prestižu starptautiskā mērogā, nolēma sagatavot konsulātu. Jāzeps Rancāns divas reizes ceļoja uz Romu: pirmo 1921. gadā kopā ar ārlietu ministrijas ģenerālsēkretāru H. Albatu un otro — ar ārlietu ministru Z. Meierovicu 1922. gadā konkordāta parakstīšanai.

Ar konkordāta parakstīšanu nodibinājās diplomātiskie sakari ar Vatikānu un oficiāli tika atjaunota Rīgas arhidieceze, pāvests Pijs XI Jāzeps Rancānu 1923. gada 29. oktobrī iecēla par Rīgas arhibīskapijas palīgbīskapu un 1924. gada 4. maijā arhibīskaps Antonijs Springovičs viņu svinīgi ievēda svētā Jēkaba katedrālē, šinī pašā dienā Svētā Krēsla sūtnis arhibīskaps Antonijs Cekkini Jāzeps Rancānu konsekrēja par bīskapu. Ceremonijā piedalījās arhibīskaps Eduards Rops un Viļņas bīskaps Jūrgis Matulevičs. Latvijas katoļu baznīca bija nolikta uz nacionāliem pamatiem un atzīta starptautiskā mērogā.

Savas politiskās darbības ietvaros, kā Kristīgo zemnieku partijas pārstāvis, bīskaps J. Rancāns deputāta mandātu Saeimā saņēma 1922. gadā un par tās locekli palika līdz 1934. gada 15. maijam.

Ar 1924. gadu sākās bīskapa J. Rancāna aktīvās darbības laiks katoļticīgo latviešu vidū neatkarīgajā valstī. Tā kā arhibīskaps Springovičs runāja ar stipru poļu valodas akcentu, pie tautas viņu pārstāvēja bīskaps Rancāns. Jau 1924. gadā viņš izdarīja draudžu vizitācijas Kurzemē un Zemgalē, izdalot Iestiprināšanas sakramentu apmēram 160000 ticīgajiem, iesvētīja 11 atjaunotus un 12 jaunus dievnamus. 1928., 1933. un 1938. gadā arhibīskapa Springoviča uzdevumā bīskaps J. Rancāns apmeklēja Romu, sniedzot kārtējos ziņojumus pāvestam par baznīcas stāvokli Latvijā.

1937. gadā pie Latvijas Universitātes nodibinājās katoļu teoloģijas fakultāte, bīskaps J. Rancāns kļuva par tās pirmo dekanu.

Otrā pasaules kara sākumā, Padomju Savienības ekspansīvās politikas rezultātā, Latvija zaudēja neatkarību un kara tālākā

norisē nonāca Vācijas okupācijas varā. 1944. gada vasarā vācu iestādes apcietināja un deportēja uz Vāciju piecus augstākos baznīcu vadītājus Latvijā: arhibīskapu T. Grīnbergu, pareizticīgo baznīcas bīskapu Jāni un Katoļu bīskapus J. Rancānu, A. Urbšu un B. Sloskānu.

Pēc Vācijas sabrukuma bīskapa J. Rancāna aktīvais dzīves veids nerimās. Viņš apmeklēja bēgļu nometnes un kā augstākais priesteris brauca uz Romu, Šveici, Franciju, Īriju, Beļģiju, Holandi, Angliju un Spāniju, kur, pārrunās ar šo zemju baznīcas vadību, centās panākt atvieglojumus nelaimīgajiem bēgļiem no Latvijas.

Vissmagāk likteņa piemeklēti bija latviešu karavīri sabiedroto karagūstekņu nometnēs, bīskaps J. Rancāns atkārtoti apmeklēja angļu un amerikāņu virspavēlniecību štābus, lai noskaidrotu šo gūstekņu stāvokli un panāktu viņu atbrīvošanu. Angļu virspavēlniecības štābā iepazinās ar armijas kapelānu ģenerāli M. Dauningu, kurš solījās rūpēties par šiem gūstekņiem, vispirms atbrīvojot teoloģijas studentus. Kad sākās citu gūstekņu atbrīvošana, lielas grūtības bija jāpārvar, izkārtējot viņu uzņemšanu UNNRA's nometnēs.

Arī dzīvojot trimdā neapsīka bīskapa J. Rancāna politiskā aktivitāte. Kā dzimtenē pagrīdē nodibinātās Latvijas centrālās padomes loceklis, līdzstrādnieks un iesniegumu parakstītājs sabiedrotajiem, viņš palika tās sastāvā arī trimdā. Visu neatkarīgās Latvijas lielāko politisko partiju pārstāvji, atsaucoties uz 1922. gada Satversmi bīskapu J. Rancānu, kā vienīgo vēl dzīvo pēdējās Saeimas prezidija locekli, 1947. gada 4. jūlijā pasludināja par neatkarīgās Latvijas prezidentu. Kā tāds viņš varēja griezties pie okupācijas varas centriem Vācijā, ārzemju valdību pārstāvjiem un latviešu organizācijām, lai runātu brīvās Latvijas vārdā.

Uz ASV bīskaps J. Rancāns izceļoja 1951. gada 13. martā un uz dzīvi apmetās Grandrapidos, Mičiganā. Arī šeit nerimās viņa darbs — apmeklēja lielākos latviešu centrus, veidoja sakarus ar vietējiem katoļu baznīcas vadītājiem un visādi popularizēja Latvijas vārdu.

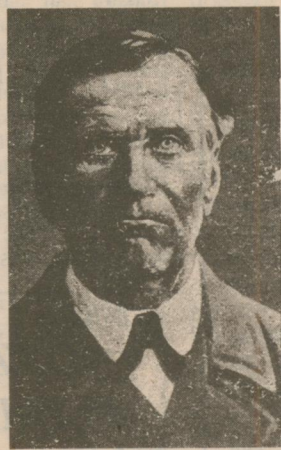
Bīskaps J. Rancāns mira 1969. gada 2. decembrī un tika apbedīts Grandrapidu kapsētā. Viņa bērū dienā prelāts Dr. L. Vārna ierosināja nodibināt fondu, kas apvienotu sevi visas brīvās pasaules latviešu katoļu draudzes un organizācijas, un kas turpinātu aizgājēja paustās idejas. Šī fonda pārvaldes centrs atrodas Kanādā.

Viņa ekselence bīskaps Jāzeps Rancāns ir studenšu korporācijas «Aurora» un studentu korporācijas «Lacunia» goda filistrs.

Redkolēģijas piebilde: urna ar V. E. bīskapa J. Rancāna pišļiem pārvesta un iemūrēta Aglonas bazilikas kriptas sienā.

Attēlos:

— bīskapa J. Rancāna tēvs Francis Franča dēls Rancāns, dzimis 1843. gada 9. augustā un miris 1925. gada 14. martā; bīskapa māte Joanna Franča meita (dzim. Švagre), dzimusi 1848. gada 15. martā un mirusi 1925. gada 25. oktobrī. Abu dzimdinātāju mirstīgās atliekas atdusas pie Nautrēnu baznīcas Rogovkā, kur uzcelts masīvs melnā granīta piemineklis.

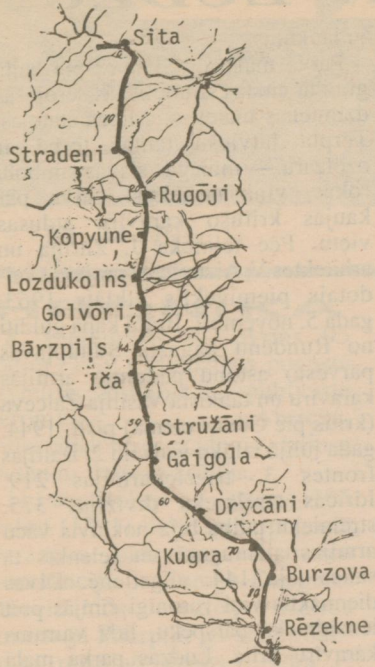

LIELĀ GARĪDZNIEKA PIEMIŅAI

Šeit publicējamais J. Rancāna attēls ir Austrālijas latviešu katoļu mākslinieces Silvijas Gravas zīmētais portrets un tapis 1969. gadā 2. decembrī, atzīmējot viņa nāves divdesmito gadskārtu. Šī pati māksliniece veidojusi arī iespaidīgu kardināla Juliāna Vaivoda portretu. Tautas balvas laureāta un iecienītā bīskapa portretu (attēlā) darinājusī Melburnas latviešu katoļu saimes uzdevumā — tas rotā viņa vārdā nosaukto klases telpu latviešu izglītības centrā «Dzintari» pie Adelaides Austrālijā. Dižā garīdznieka un valstsvīra vārdā viena telpa nosaukta arī Rietumciģānās latviešu studiju centrā ASV, Braļu kapos «Katskiļi» pie Ņujorkas (ASV) novietota bronzas plāksne.

Prominentā latviešu garīdznieka attēls redzams arī uz īpašām piemiņas kartiņām, kas ticīgos iepriecina gan svešatnē, gan dzimtenē.

REIZ NO BURZAVAS UZ SITU

Reiz Nautrēnu vidusskolā bija divi draugi — Antons Rancāns un Jāzeps Saukāns, kurus interesēja tolaik Latvijā garākais šaursliežu dzelzceļš: atrada, no kurienes atiet «bānītis», samaksāja, cik nākas turp un atpakaļ, un devās ceļojumā, par šis bija saklausīts gojam, ka šis «bānītis» brīžiem ejot tik lēni, ka varot izkāpt, papīpēt, panākt un iekāpt atkal, ka te braucot seviņš vien uz tirgu vai izslaukt govī tālākās ganībās...

Tas bija sen, drīz pēc kara. Daudz kas aizmiršies no tās jaukā vasaras un brīnišķīgā ceļojuma mazā vagoniņā ar tādu kā balkonu galā, uz kura varēja brīvi atrasties un vērot ainavu. Dzīve šos divus ceļotājus «nometinājusi» dažādās Latvijas malās, bet stāstījums šoreiz ne par viņiem, bet gan par dzelzceļu. Pa lielu daļu no tā trases tagad nostiepusies Rēzeknes — Gulbenes šoseja, bet šur tur vēl arī vecā «bāniša» pēdas redzamas. Tā piemiņai — saīsinātais J. Trūpa raksts no žurnāla «Dzeive» 1969. gada vasaras numura.

...Pirms 1. pasaules kara Gulbenes—Pitālavas dzelzceļam bija ap 12 kilometrus garšsatarojums pie Sitas stacijas Aleksandropoles virzienā, pa kuru izveda kokmateriālus, aizmirsts un nolaists, bet 1925. gadā to atcerējās Saeima. Taču trūka līdzekļu un

ideju «nolika malā», bet nākamajā un 1927. gadā par to atgādināja Domopoles (tagad Bērzpils), Kokorevas (tagad Tilža), Rugāju un citi zemnieki. Un tā 1927. gada 23. septembrī tika uzsākta atjaunošana — likti pamati šaursliežu dzelzceļai uz Rēzekni.

No mežainā apvidus pie Rugājiem līnija iznāca klajumā, šis posms bija 21,4 kilometrus garš. Posmu līdz Bērzpilij apstiprināja 1929. gadā un tā garums bija 18,6 kilometri, un galīgo — līdz Rēzeknei — 1930. gada 8. janvārī. No Rugājiem līnija virzījās pa purvaino Pielubānas zemieni, šķērsoja apvidū lielāko upi Iču, aiz Gaigalavas strauji cēlās augšup uz Latgales augstieni, kur augstākā atzīme bija 165 metri virs jūras līmeņa — starp Kugru un Burzavu, tad sāk slidēt lejup un Rēzeknes 2. stacijā ir 140,4 metrus atzīmē.

Zemes darbus līdz Bērzpilij veica galvenokārt apkaimes iedzīvotāji, pabeidza — būvuzņēmējs, 1930. gada rudenī tie tika uzsākti arī Rugāju — Rēzeknes posmā. Līdz Dricēnu stacijai, kur reljefs samērā vienmērīgs, būvuzņēmējs viegli tika galā lielāki uzbērumi tika izveidoti pie Bolupes, Vainas un Ičas, bet vislielākais ierakums līnijai cēlās Bārīšnieku kalnā Dzeņapala ciema robežās, kur tas bija ap 600 metriem un ap 10 metru dziļumā, grunti pārvietoja uz uzbērumu pāri Lielajam uzbērumam. Sīkākus darbus veica ar lāpstām, lielākos veica ar zemes rācēm mašīnām — bagariem. Kūdra izņemta līdz 3 metru dziļumam un tās vietā iepildīta smilšaina zeme, dažās vietās dzīti arī pāļi. Tilti bija no koka konstrukcijām, bet lielākais — pāri Ičai — dzelzs un ar divām ailēm, ko samontēja darbnīcā.

Visas līnijas garums bija 78,6 kilometri un tās būve ilga 6 gadus, nodota

lietošanā pa posmiem: Sita — Rugāji 1927. gada 20. decembrī, tālākais līdz Bērzpilij — 1930. gada 4. novembrī, bet visā garumā līnija svinīgi nodota 1934. gada 5. martā. Pirmo vilcienu tauta sagaidīja ar sajūsmu, cilvēku un pieturas punktus bija daudz, un pieturpunkti bija ļoti skaisti, tur piestāja zaļumu vitnēm un nacionālajiem karogiem greznotais vilciens, bija svinīgas runas, aplausi.

Ar šo līniju svinīgās latgaļu sētīs ienāca progress, bij radīta ērta saskare ar pasauli, daudziem atradās darbs un peļņa, līdz ar to dots trieciens novada nabadzībai. Nopelnīto naudu atvēlēja ēku remontam, jaunai būvniecībai, lauksaimniecības mašīnu iegādei, bija jauns ceļš arī uz izglītību — uz Rēzekni. Bijis projekts šo līniju turpināt arī Kaunatas — Dagdas virzienā, taču tam nebija lemts piepildīties. Pēc 1934. gada 15. maija notikumiem Latgales problēmām tika piešķirts maz vēris. Dagdas — Bukmuižas apvidū līdz tuvākajai dzelzceļa stacijai bija pa pussimtam kilometru un tikai šī iemesla dēļ, ka nevarēja tikt uz augstākām skolām, jaunatne pēc pamatskolu beigšanas izvēlējās kalpu ceļu dzīvē — par to savās atmiņās daudz rakstījuši garīdznieks J. Grīšāns, arī A. Baņņa un citi.

...Vairs nav eksotiskā «bāniša», to nojauca tālab, lai būvētu šoseju uz Gulbeni, varbūt, lai ierīkātu šaursliežu atzaru uz Strūžānu kūdras fabriku? Varbūt vēl kādu citu iemeslu dēļ? Kas to lai tagad zina, bet tā vien liekas, ka ne tikai mūsu zaudējis, bet arī visa Latvija daudz zaudējusi, kas vairs jautri nepukšķina jocīgā lokomotīvē un aiz tās kā pilēni aiz savas mammas netipina koši vagoniņi. Tie reiz dimdināja pa pakalniem un pāri tiltiem, pa klajiem laukiem un caur siliem un vēriem. Nez vai bija kāda reize, kad sastāvs gāja pustukšs — vienmēr kāds iekāpa un izkāpa, rudepos vagoniņi pildījās ar jaunatni zilās, brūnās un zaļmelnās cepurītēs — skolēniem.

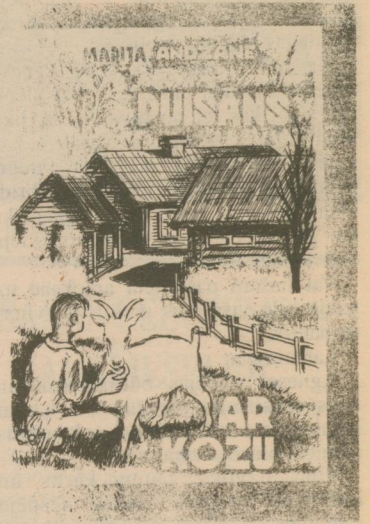
ONTONS RANCĀNS

NA DŌRGAS DRĒBES...

Tai, ka na dōrgas drēbes slavi padarēja, var sacēit pr tikkū iznōkušu Marijas Andžānes grōmateņu «Puisāns ar kozu». Jei nabyutu pasarōdējuse pasauli, jo na naatlaideiga latgaļu raksteitō vōrda propagandeitōja Pitera Lōča. Tō pošā, kurs darējis vysu, lai vīna nu pyrmajim latgaļu grōmotu izdevējim V. Lōča mērsteigōs atlikys atsadusātu Dzyntinē Piļcēines pusē. Tō pošā, kurs šō ražeigō un nanūgurdynōmō veira dzymtinē organizēja un uztur latgališu rakstnīceibas muzeju. Tō pošā, kurs tik ēakli ameklej lelōkus un mozōkus ļaužu saitus kai grōmotu kolportirs. Un tagad ar gūdojamō Pitera Lōča materialū un cytaida veida gōdeibu izdūta Marijas Andžānes, pazeitamas dzejneicas, daudz skaistu, plyustūšu un vīgli losomu dzejas ryndu autore, vīnas nu spylgtōkajom myusu nūvoda literatem jauku stōstēnu grōmata.

Pajamūt rēkū «Puisānu ar kozu», vysupyrms jōizlosa Ilonas Salcevičas ivoda roksts, lai igyutu kaut nalelu prikšstotu par šū dzili sirsneigū dzejnici un stōstnīci. Jōs dzeives ceļš beja gars — gondreiz ostoni godu dasmyti, bet ļūti lelā mārā leidzeigs ar cytu latgaļu meitiņu un sīvīšu liktīni. Marija protuse dzeivi redzēt dziļōk un tālainōk, jei beja sajamuse augstū Diva dōvonu — spējas par vēs un laikmatu pastōstēt cytim. Rakstneicas un dzejneicas dorbi gon ir publicāti labprōt, bet jei nav bejuse lutynōta ar atzineibas zeimem. Daudzi ivārojami jōs prozas dorbi pyrmpublicējumus redzējōši vāļ dzimtinē, bet grōmotas pa lelōku veļ ļajim jau trimdas gaitōs ōrzymēs, tymā skaitā V. Lōča un vēļōk — Latgaļu izdevnīceibā. 1944. godā Daugavpili gūdalgōts jōs dzejļu krōjums «Dzeiveiba», bet par dzejļu

krōjumu «Caur dvēseles prizmu» jei 1979. godā sajeime A. Jurdža fonda gūdoļgu.

Taidi ir Marijas Andžānes lelōki pīturpunkti dzejā. Prozā na jau apjūms izsoka lelumu un dziļumu. Kod strōdōju pi pōstokas, «Rikstu kolnā» un sešim stōstienam, kas itvarti ļōjā grōmateņā, aiz vysai skūpajom ryndom atklōju breineigu myusu nūvoda pasauli. Grybis sacēit, kai arjōs rovdōs nasaisteitājos un narytmezeitajos ryndōs Marija Andžāne ir unikāls dzejneica.

Na dōrgōs drēbes itārpti jōs stōstēni, kai dažkōrt spēid un laistōs vīna ūtra ar gaūžam tukša grōmota, na profesionalis mōkslinīks kēris pi ilustreīsonys un kūpeigais dorbs — izdavums, arjōs dōrgs myusu laikūs, bet ar tū vysu jys kliust pīitamōks na saprūtamōks nūvodnīkim, lelyskōs vōrdja mōkslas meistāres tagadejim laseitōjim jau oštōtajā godā pēc jōs aizīsonas. Myusim ilgū laiku beja ligts laseit un zynōt, kū davyši Latgolas raksteitō vōrda meistarī, tagad ir ispēja audzdzintōj šū spōteigū vōti. Izdūtas daudzinas lobas grōmotas, un tīs pulkā na ar apjūmu, bet saturni inōk sirsneigais «Puisāns ar kozu».

Izlosit un jys redzēsīt, cik tūmār myusu zemeite ir bogōta — ar lobim cylvākim. Grōmateņa vīnleidz var īinteresēt lelūs un mozūs.

Marija Andžāne

PAPLAŠYNŌTA

TAUTAS DZISME

**Kolnā kōpu raudzeitis,
Kas ar munu tāvu zemi?
Voi ar krīvi, voi tatari,
Voi irbeite pyrynōja?**

**Vaca sērma mōmuleņa
Možu dōrza gabaleņu,
Kai uboga ilopeņu
Ar kapleiti rušynōja.**

VILIS DZĒRVINIEKS

*izvēlos nākotni bet
jūtu ka ir jau par vēlu bet
tik ļoti gribas iekerties kaut sapniša
malīnā bet
viņš zina cik esmu vērts cik
esmu aprakstījis papīra lapu cik
melojis cik ticējis cik raudājis cik
likteņa dotas mīlestības mani cik
paņēmtas pašam cik
sabrādātas cik
manai sirdij izmaksā vienīgā cik
tūrā un smeldzīgā tā*

*es neesmu tas
vakarejais
vakarejais izbira asarās
iespējams arī ka aizmīga
neliela skāde
vakarejais bija riebīgs
rādīja pigu
nestaigāja uz parādēm
dzēra snabi
tad slāja uz mīgu
modās kopā ar sirdsapziņu
tā nebija tura
vakarejais no viņas šķirās
tāpēc tas vakarejais
nezina kas šodien
var labs notikt
ar mani*

Līdz pašam pēdējam brīdim — šī gada 31. augustam, kad Viļānos Lakstīgalu salā pulcējās Latgales novada konkursa par sakoptāko pagastu dalībnieki, tika turēti noslēpumā rezultāti par labākajiem pagastiem. Tā ka tas jau tradīcija, rīkotājiem un līdzdalībniekiem lielā mērā izdodas saglabāt noslēpumu, tad gluži tāpat jārikojas arī šo rindu autoram.

Šogad skates pirmā kārtā bija jau krietni vien labāk organizēta, salīdzinot ar iepriekšējo gadu — rajonos tajā piedalījās visi pagasti, lielākā vai mazākā mērā visi bija arī centušies. Lielāka bija ieinteresētība un labāka ir rajonu sakoptība. Līdz otrajai kārtai nonāca nevis ceramie, bet patiešām sakoptības. Tie tad arī tika izvirzīti uz otro kārtu — novadu.

Bija izveidota rīcības komiteja ar Latvijas Pašvaldību savienības pārstāvi A. Lielmežu priekšsēdētāja krēslā un komisijas locekļiem J. Ausekli no Agronomu biedrības, I. Kalnīti no Lauksaimniecības konsultāciju centra, J. Strazdu no Latvijas Zemnieku savienības un I. Strodī no Latvijas radio, kam novadādam — savā vērtēšanas komisijā.

Nerunāsim par citiem novadiem, bet Latgalē bija iznācis tā, ka no pieciem, kam uzticēts šis gods, trīs bija no Rēzeknes un rajona (komisijas priekšsēdētājs L. Zunda no LZS — LIS direktors, S. Šķesters no pašvaldību savienības, un J. Tučs —

A. MEŽMALIS

SAKOPTĀKAIS PAGASTS NOSKAIDROTS

Viļānu pilsētas mērs, atkal no LZS), V. Kalāns (Lauksaimniecības konsultāciju centrs) no Daugavpils, un pārstāvis no Balvu rajona. Tādī rajoni, kā Ludza, Krāslava un Preiļi palika nomaļus un tiem ir pilnīgas tiesības pat apstrīdēt objektivitāti.

Tomēr gribas ticēt, ka žūrijai tā bijusi raksturīga, ka nākamajos gados tiks ņemta vērā visu ieinteresēto rajonu pārstāvēniecība. Jāsaka, līdz otrajai kārtai bija nonākuši visi spēcīgi pagasti: Balvu rajonā pirmās trīs vietas ieguvuši bija Bērzpils, Šķilbēnu un Medņevas pagasts, 2. kārtā kandidēja Bērzpils; Daugavpils — Dvietes, Liksnas un Višķu, kandidēja Dvietes; Krāslavas rajonā — Andrupenes, Izvaltas un Kombuļu, kandidēja Andrupenes; Ludzas rajonā — Malnavas, Nautrēnu un Salnavas, kandidēja Malnavas; Preiļu — Riebiņu, Aizkalnes un Jersikas, kandidēja Aizkalnes (Riebiņu uzvaras laurus zonā plūca un automašīnu «Latvija» guva iepriekšējā gadā); Rēzeknes — Viļānu, Greiškānu un Mākoņkalna, kandidēja Viļānu. Šie pagasti daudz maz pazīstami Latgalē, tiem bagātas kultūrvēsturiskās tradīcijas, vēl turas viena vai vairākas paju sabiedrības, ir spēcīgas zemnieku saimniecības, nav aizmirsta kultūra un tamlidīgi. Žūrijas

vērtējumam bija pakļauta zemes izmantošana dokumentāli un dabā, stāvoklis, melnriekšņu sistēmu un ceļu uzturēšana, lopkopības attīstība un ganāmpulku kvalitāte, mežu izmantošana, kopšana un atjaunošana, vides sakoptība, kārtība ap sabiedriskajiem objektiem, iedzīvotāju nodarbinātība, zemnieku un citu īpašuma formu saimniecības, pagasta saimnieciskā un sociālā dzīve, kurā ietilpa komunālā saimniecība, ražotnes eksports, uzņēmējdarbība, izglītība, kultūra, lauksaimniecības serviss un tamlīdzīgi, oficiālo rādītāju maksimālā summa varēja sastādīt 140 punktus.

Šajā konkursā vērtīgs bija tas, ka papildus punktos varēja iegūt par īpašām sociālās palīdzības iedzīvotājiem formām, par ķīmikāliju un minerālmēslu noliktavām un kārtību tajās, par novadpētniecību, veiksmēm sportā, par to, ja pagastam palaimējies dot valsti zināmas zinātnes un kultūras cilvēkus, vietējo amatnieku līdzdalību skatēs un konkursos, zemapu darbību. Toties bija paredzētas arī pretejas parādības, kas samazināja punktu skaitu — izpostītas un sagrautas ražošanas ēkas un būves, nesakārtotas noliktavas un atkritumu izgāzotnes, dabas objektu

piesārņojumi un postījumi. Par pozitīvu atzīstams vēl tas, ka skatē ietilpa iepazīšanās ar divām zemnieku saimniecībām — vienu pēc pagasta ieskaitem, otru — komisijas izvēlētu no deviņām labākajām. Te varēja būt un arī bija visai lielas atšķirības. Kaut gan tūlīt jāpiebilst, ka skates dienās patiešām it visur izskatījās daudz labāk, nekā parasti esam raduši redzēt visu ikdienas gaitās. Lieliski — kaut reizi gadā lai ir svētki mūsu laukos!

Par rezumēšanas svētkiem un labāko celšanu godā pastāstīsim kādu citu reizi, kad dalībnieku iespaidā būs mazliet nogulsējušies. Par Latgalē šī gada sakoptāko pagastu atzīta Dviete, kura atrodas Daugavpils rajonā un kur radītas tās rīzeknes vijogas, otrajā ir Viļāni no Rēzeknes rajona, konkrāsa rezultātu apkopošanas saimnieki, trešajā Aizkalnes pagasts Preiļu rajonā. Jāņa Raiņa Jauno dienu zeme, ko šī pagasta ļaudis uzskata par lielu sasniegumu. Nav bijuši aplam slukti rezultāti arī citiem mūsu novada pagastiem. Un vēl — atšķirības ir diezgan niecīgas, punktu starpība — blīva, kas liecina, ka turpmāk Latgales pagastu sacensība būs vēl spraigāka.

NORMUNDS DIMANTS

MĀTES SIRDĀS

Rudenīga saule iespīdēja dzeltenajās lapās, bet pret apvārsni izcimējās rūsgani ozoli.

Uz mūrīša murrāja kaķēns. Agnese apsēdās un mierīgi salika rokas klēpi, bet ziņa, kas iet no tuvas sirds, lika viņai sarauties kā sūpēs. Nemiers, kas ir liels un svinīgs, pārņēma pārāgrī nosirmojušo sievieti un pirmajā brīdī viņai likās, ka darbs līdz ikdienišķam nav paveikts — viņa ar acīm meklēja cēloni, taču to neatrada.

Vai tiešām pašlimētā aploksne uz galda bija viss, kas piesaistīja viņas uzmanību?

Laikam gan.

Agnesei gribējās būt skaistai un izjust senaizmirstus svētkus, taču tikai ievainotas vilkumātes skaudrais nemiers plosīja viņas sirdi.

Viņa uzvilka jaunu kārtu un ieskatījās spogulī. Nekas nespēja sagrauztas sievietes izskatu noslēpt.

Taču viņa saņēma sevi rokās un gāja stalti cauri ciemam. Cik jaunu mēļu viņa jau bija dzirdējusi! Cik izsmējīgu skatu viņu tagad pavada!

Viņas ceļš vijās starp nodzeltējušiem kokiem. Mūžīgais rudens... Viņas nemanāmais pavadoņi.

Ceļš uzkāpa kalnā. Viņa gāja un kalna galā nespēkā sazvērojās. Viņai pretī rimts nāca viņas liktenis.

Asaras aizžņaudza kaklu, rokas piespīdās krūtīm. Viņa gribēja skriet, bet kājas neklausīja. Viņa saguma, bet tikai uz mirkli. Nevaldāms asaru lietus plūda pār seju.

Jau varēja izšķirt soļus kalna nogāzē. Visi viņas sapņi nāca pretī.

Un noguris smaidis pavidēja gājēja sejā. Asas rūpju rievās ap lūpām.

«Cik gan tu esi nosirmojis» — viņa nočūkstēja.

«Māt...» — teica svešādi dobja balss.

«Dod, es panesišu tavu nastu» — viņa lūdzās.

«Nē, nicks vien ir» — balss atbildēja. Un rēgains gājējs viņu apkampa.

Un divu cilvēku karstas asaras sajaucās spītā pret pasauli, kas prot sodīt un nemāk žēlot.

...Reiz arī vecu māju pagalmā labi jutās ceļojošais kinodemonstrētājs, ja vien skatītāji vēlējas redzēt «dzīvās bildes» uz kādai ēkai vai kokam piekarināta ekrāna. Tad vēl nebija televizoru, vēl nebija arī «kino būdu» pie lauku klubiem, vēl nebija uzcelti arī moderni kinoteātri.

No «ZEMTURA» arhīva

Šī fotogrāfija ir no rēzeknieša J. Rihtera arhīva un rāda Stacijas ielu Rēzeknē, priekšplānā pasta ēka, fotografēta ap 1910. gadu.

г. Рѣзекна. Почта.

ANTONS RUSIŅŠ

SKANDĀLS BĒRĒS

Mūsu brigādei darbs bija nakts maiņā, dienā atpūtāties. No brokastīm līdz pusdienlaikam tika gulēts, bet pēcpusdienā miegs vairs nenāca. Vieni tāpat zvilnēja uz savām lāviņām un sarunājās, citi — ko kurais. Barakā ienāca lēģera ziņnesis un pavēstīja:

— Kuri no jums vēlētos nopelnīt papildporcijas?

Šoreiz tika piedāvātas visiem kārotas lietas.

— Ar ko var nopelnīt, kas jādara?

— Jāizrok kaps vienam mirušam lēģerniekam.

— Kas tās papildporcijas solīja?

— Narjadčiks.

— Tad jau daudz maz droši.

— Hm... Piedāvājums nav slikts.

— Cik racēju?

— Pieci... Ne mazāk par četriem.

— Būtu tā kā piedāvājums jāpieņem, — pēc runas sprieda viri.

Uzreiz atradās enerģisks grupas organizētājs, uz ātru roku savākti četri viri, to skaitā grupā tiku pieņemts arī es. Organizētājs uzņēmās vadītāja pienākumus un varējām iet.

Pie vārtiem mūs gaidīja bruņots sargs. Paņēmām lāpstas, laužņus, cērtes un, sarga pavadībā, aizsoļojām uz pāris kilometrus attālo mežu, kur bija iekārtota kapsēta. Istenībā pēc tādas šī vieta nemaz neizskatījās, nekādas pazīmes neliecināja, ka te guldīti cilvēki. Tas bija visparastākais Karēlijas mežs. Starp kokiem un paegļu puduriem šur tur izklaidus bija redzami nelieli smilšu pleķiši — apbedīto cilvēku kapu vietas. Nebija ne krustu, ne piemiņas plāksnišu.

Ilgā meklējam kapam piemērotu vietu, bet to tik viegli nevarēja atrast, tādu laukumiņu, kur netraucētu koki vai akmeņi. Parokoties pāris sprižu dziļumā, uzdūramies tik lieliem «auna pierēm», ka tie aizņēma visu bedres platumu. Izcelt nebija iespējams, iesāktais kaps bija jāatstāj un jāmeklē cita vieta.

Beidzot izdevās atrast piemērotu, varēja izrakties un izkalties līdz pusotra metra dziļumam. Kaps iznāca pašaus, bet dziļāk iespraukties nevarēja to pašu lielo akmeņu dēļ. Bargā un skopā zemīte te neļauj rīkoties pēc patikas, neņem pretī arī mirējus. Bet, ievērojot to, ka lēģernieki uz kapsētu tika nogādāti ar vienu un to pašu zārku, kapā guldīti tikai apakšveļā, nospriedām, ka arī šaurā iedobe būs diezgan laba. Aizgājējam virsū uzklāj skujas, tad to apber ar zemi un akmeņiem. Virs kapa izaugs zāle un sūnas, un neviens nezinās, ka zem šiem akmeņiem guļ cilvēks...

Pārņākuši no kapsētas, ar pilnām tiesībām gājām pie virtuves lodziņa saņemt apsoltu atlīdzību. Pēc ilgas klauvēšanas pavārs to pavēra un nelaiņi noprasīja:

— Ko gribat? Kas jūs tāds esat?

— Viņš vēl prasa, kas mēs tādi, — grupas vecākais pārmeta.

— Gribam to, kas pienākas.

— Kas tad jums pienākas?

— Pa katliņam zupas un pa porcijai biežputras.

— Kas jūs tādi esat, ka uzstādiat man tādas prasības?

— Esam kaprači un lēģera narjadčiks apsoltā to par darbu.

— Ja narjadčiks apsoltā, tad lai arī dod. Es par tādām

papildporcijām nekā nezinu! — pavārs beidza sarunu ar mums un dusmīgi aizcirta lodziņu.

— Kas par velna būšanu, ko viņš te ākstās! — pukojās vecākais kapracis. — Mēs savas porcijas esam godīgi nopelnījuši, bet šis tieliesies. Iesim uz virtuvi!

Kāds tomēr centās atrunāt:

— Diez vai vērts ar resno Lebedi traci celt. Kristiešu pienākums mirušos apglabāt bez atalgojuma ar kādam tur papildporcijām...

Vecākais mūsu kapracis laikam nebija kristietis un no apsoltās maksas negribēja atteikties. Un arī mēs pārējie, pabalstot viņa lielo aktivitāti, sagājām virtuvē. Pavārs pat nepaskatījās uz mums, uzkāpis uz paaugstinājuma ar garu menti maisīja milzīgu izmēru zupas katlu.

— Kas ir, pavār, ar tām apsoltajām porcijām? Dosi vai nē? — grupas vecākais vēlreiz atkārtoja prasību. Mēs atbalstījām viņa taisnīgo cīņu.

— Nekā nezinu, nekā es jums neesmu solījis un nedošu! Atstājiet virtuvi, citādi uzgāzīšu ar šito! — draudēja ar paceltu maisāmo koku.

— Ja nedosi, iesim sūdzēties...

— Ak iesiet... — pavārs iekarsa, dusmīgs nolēca no paaugstinājuma, paķēra āķi uzkarinātu biežputras pavārnīcu krietnas vāles lielumā un sāka zvētēt pa mūsu skaustiem. Klupdami krisdami metāmies pa durvīm laukā.

— Ejiet un sūdzieties! — pavārs nokliedza, aizcirsdam tās.

Nezinājām, kur meklēt taisnību. Narjadčiks, izrādījās, izgājis ārpus lāģera, ziņnesis apgalvoja, ka tomēr solījis...

Visapkārt blēdības. Izsalkuši un ar tukšiem katliņiem atgriezāmies barakā. Tādas bēres vēl nebija piedzīvotas.

VIKTORS TROJANOVSKIS

KĀJĀM PA LUDZU

Esam Ludzas dzelzceļa stacijā, kas pastāv kopš 1904. gada. Maģistrāle uzbūvēta trīs gadus iepriekš. No šejienes kursē pasažieru vilcieni Rīgas un Maskavas virzienā. Līdz Rīgai divsimt piecdesmit, līdz Maskavai — turpat septiņsimt kilometri. Atvilkieni pagaidām te nepietur. Toties jo bieži apstājas prečinieki, lai palaistu garām kādu citu vilcieni. Iepriekšējā stacijas ēka kara laikā uzspridzināta. Tagadējo māju uzbūvēja vācu karagūstekņi.

No šī perona 1941. gada 14. jūnijā, 1949. gada 25. martā, kā arī citos datumos uz austrumiem deportēti simti vietējo iedzīvotāju. Viņi aizvesti, vardarbīgi atraujot no dzimtās zemes un ierastā dzīves ritma, bez apšūdzības raksta, bez tiesas sprieduma. Sadzīti aizrestos lopu vagonos, aizvesti zemnieki, strādnieki, inteliģence. Visi viņi — viri un sievas pašos spēka gados, jaunieši, jaunietes, sirmgalvi un bērni tolaik devās pretī nezināmajam, daudzi — pretī nebūtībai, mūža dusai nepārredzamajos un svešajos tālās Sibīrijas plašumos. Par tiem traģiskiem notikumiem atgādina 1995. gada 14. jūnijā te atklātais, pēc Ludzas mākslas skolas direktora Antona Kūkoja projekta uzceltais pieminēklis politiski represētajiem. Piemiņas zīme veidota no vienkārša pulēta pelēka laukakmens ar uzrakstu «Noslauki asaru, Latgale Māt, par visiem, kas nevainīgi cieta, kas aizgāja nebūtībā, svešu varu lauži 1940—1957». Komunistiskā terora upuru piemiņas dienās šajā vietā uz mītiņu pulcējas dzīvi palikušie represētie, daudzi ludzānieši, tuvākas un tālākas apkaimes iedzīvotāji.

Pa Stacijas ielu dodamies pilsētas centra virzienā.

Drīz pa labi redzama sarkanu ķieģeļu ēka ar baltu ķieģeļu daudzus gadus vēlāk piebūvētu otro stāvu. Tā ir kādreizējā vietējā uzņēmēja, muižnieka Mihaila Plena lepna māja, kurā kopš 1965. gada izvietojusies statistikas nodaļa. Pēc nepārdomātās un neprasmīgās pārbūves ēka daudz ko zaudējusi no sava pirmītējā arhitektoniskā skaistuma.

Šķērsojuši Pitera Miglinika ielu, kas nosaukta latgališu pagājušā gadsimta tautas dziesminieka, brīvības cīnītāja, zemnieku aizstāvja vārdā, redzam rajona policijas nodaļas māju (sākotnēji te atradās sadzīves pakalpojumu kombināts), būvēta 1990. gadā, trīsstāvu viesnīcu «Ezerzeme» (1977). Tagad šajās celtnēs izvietojušās arī vairākas komerciestādes. Stacijas ielas kreisajā pusē pretī parkam atrodas grāmatnīca, tad aptieka, pelēka divstāvu mūzikas skolas un mākslas skolas māja (bijusī Latvijas Kompartijas rajona komiteja). Pie šīs mācību iestādes iekārtota pedagoga un audzēkņu izveidotā neliela ievērojama novadnieku jubilāru portretu galerija ar stilizētu pilsētas ģerboni — virs robotas pils mūra sienas sakrustots zobens ar atslēgu. Tam seko zīmētas ģimenes. Katru gadu portreti tiek mainīti. Šoreiz apaļas jubilejas aprit: 65 gadi dziesminiekam Jeronimam Stulpānam (1931—1981), 120 — publicistam, sabiedriskajam darbiniekam Francim Kempam (1876—1952), 85 — rakstniekam un māksliniekam Antonam Zvidrim (1911—1993), 95 — rakstniekam Donatam Mūriniekam (Dekteram) (1901—1963).

Turpmākā gaitā apskatām Tautas nama, rajona centrālās un bērnu bibliotēkas ēku, pāri ielai pa diagonāli varam iegriezties universālveikalā, tam pretī savukārt atrodas rajona padomes, pilsētas padomes mājas un pilsētas centrālās svinīgu ceremoniju laukums.

Parka malā apstājamies pie baltā granītā cirstās simboliskās sērojošās dzimtenes mātes — Māras statujas. Tērpta latviešu tautas tērpā ar ozolzaru — mūžīgās slavas simbolu rokās, viņa noliekusi galvu pār kaujās kritušo karavīru atdusas vietu. Pēc tēlnieka J. Zariņa un arhitektes V. Aizupietes projekta veidots pieminēklis atklāts 1963. gada 5. novembrī. Brāļu kapā guldīti no Rundēnu pagasta Sūnupļavas pārvesto astoņu padomju armijas karavīru un tankista Vasilija Zaiceva (kritis pie Ciblas ciema) pišji. 1944. gada jūlijā izlūku vads no 2. Baltijas frontes 3. triecienarmijas 219. strēlnieku pulka bija nokļuvis vācu armijas aizmugurē un ielenkts tā saucamajā 144. augstienē. Divas diennaktis viņi varonīgi cīnījās pret ienaidnieka pārspēku, līdz vairums karavīru krita. Ludzas parka malā tagad atdusas 9 Padomju Savienības Varoņi; baškīrs Hakimjans Ahmetgalins, ukraiņis Pjotrs Sirožežkins, krievs Mihails Škurakovs, tadziņš Čutaks Mrazovs, tatārs Jakovs Šakurovs, kirgīzi Takubajs Taigarajevs, čuvaši Fjodors Ašmarovs un Matvejs Černovs, jau minētais Vasilijis Zaicevs.

(Turpinājums sekos)

TV
RAIDĪJUMU
PROGRAMMA

RAIDĪJUMU
PROGRAMMA

NEDEĻAI
NO 9. LĪDZ

15. SEPTEMBRIM

Pirmdiena, 9. septembris
19.00—19.20 «LTS ziņas»

Otrdiena, 10. septembris
19.00—19.20 «LTS ziņas»

Trešdiena, 11. septembris
19.00—19.10 «LTS ziņas»

Ceturtdiena, 12. septembris
19.00—19.20 «LTS ziņas»

Piektdiena, 13. septembris
19.00—19.20 «LTS ziņas»

Svētdiena, 15. septembris
19.10—19.30 «Durvis uz

panākumiem.

AGRIS LIEPIŅŠ,
«DB» KARIKATŪRU NODAĻA

— Par absolūti nesagatavotu izglītības sistēmas darbinieki uzskata Andra Šķēles rīkojumu skolotāju algu izmaksas nodot pašvaldību ziņā no šī gada 1. septembra. Skolotājus ir arī apvainojis premjera teiktais, ka izglītības sistēma Latvijā ir kropla.